

En dan nog de nascholing
*Voorbereiding en inhoud van
een nascholingsontwerp*

- Lamb, C., 'Beyond argument in feminist composition' in: *College Composition and Communication* 42 (1991), 1, p. 11-24.
- Milo, C. & H. Vellekoop, 'Informatief schrijven. Communicatief en procesgericht schrijven' in: *Moer* 1992/7, p. 248-252.
- Monaghan, E. & E. Saul, 'The Reader, the Scribe, the Thinker. A critical look at reading and writing instruction' in: T. Popkewitz (ed.), *The formation of school subjects. The struggle for creating an American institution*. Lewes, Falmer Press, 1987, p. 85-122.
- Seitz, J., 'Roland Barthes, reading, and roleplay: composition's misguided rejection of fragmentary texts' in: *College English* 53 (1991), 7, p. 815-826.
- Vos, J. (1985), 'Schrijfonderzoek en schrijfmethoden: het onderzoek van Flower en Hayes en het leerboek van Flower' in: *Tijdschrift voor Taalbeheersing* 7 (1985), 4, 258-269.

Vijf jaar geleden namen het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen en dat van Sociale Zaken en Werkgelegenheid een onderwijsmaatregel: Primaire Beroepsgerichte Volwasseneneducatie (PBVE). De bedoeling ervan was om laagopgeleide volwassenen die tot de zogenoemde kansarme doelgroepen behoren, een kans te geven zich te kwalificeren voor de arbeidsmarkt. Over inhoud, organisatie en scholingsmateriaal van de PBVE is inmiddels uitvoerig gepubliceerd. Eén aspect bleef tot voor kort onderbelicht: de nascholing voor uitvoerende docenten. De auteurs beschrijven in dit artikel hoe zij het hebben aangepakt om tot een nascholingsontwerp te komen en geven een schets van de inhoud ervan. Een praktijkvoorbeeld tenslotte illustreert hun opvatting dat een specifiek nascholingsaanbod kan worden opgevat als een contract waarover vragers en aanbieders van nascholing het vooraf eens moeten worden.

Beroepseducatie voor volwassenen

Er moest iets gebeuren in het midden van de jaren tachtig. De werkloosheid was hoog, met name onder laagopgeleide volwassenen. Twee experimenten – de Beroepskwalificerende Educatie voor volwassenen en de Cursussen voor Jeugdige Werklozen – liepen ten einde en hadden aangetoond dat er behoefte was aan een laagdrempelig, flexibel, kwalificerend scholingsaanbod op primair niveau. Het ministerie van O&W werd al jaren bestookt met aanvragen voor de start van een avond-LBO voor volwassenen en ook het bedrijfsleven vroeg om specifieke scholingsprogramma's. Voor cursisten in de basiseducatie voor volwassenen (BE) – op dat moment de enige on-

derwijsvoorziening voor laagopgeleide volwassenen, waaraan zo'n kleine honderdduizend cursisten per jaar deelnemen – bestonden nauwelijks beroepsgerichte vervolgopleidingen.

Dit was de situatie waarin de overheid in 1987 besloot tot de PBVE-maatregel met als doel:

- het ontwikkelen en uitvoeren van arbeidsmarktrelevante scholing voor zwakke doelgroepen
- het ontwikkelen en uitvoeren van de voor deze scholing benodigde regionale organisatie
- het realiseren van samenhang in voorzieningen, maatregelen en infrastructuur op het gebied van scholing. (Ministeries van O&W en SZW 1987, p. 5).

Bestaande scholingsinstellingen – zoals dag- en avondonderwijs, vormingswerk en leerlingwezen – dienen het aanbod te verzorgen: 'een samenhangend pakket van oriëntatie, voor- en nevenschakeling en beroepskwalificatie, waarin zowel de theorie- als de praktijkcomponent is begrepen' (idem, p. 8). Een belangrijk kenmerk van de maatregel is dat het om doelgroepgericht beleid gaat. De betrokken instellingen waren op dat moment niet in dezelfde mate vertrouwd met de beoogde doelgroepen: volwassenen met een geringe schoolopleiding, met name werklozen of met werkloosheid bedreigden, (herintredende) vrouwen, leden van minderheidsgroepen en randgroepen. Toch werd verwacht dat zij eendrachtig tot een aanbod zouden komen dat zich 'kenmerkt door een drempelloze individuele leerweg afgestemd op een te bereiken arbeidsmarktkwalificatie. Dit betekent dat het aanbod afgestemd moet zijn op het beginniveau, de wensen en behoeften van cursisten' (idem, p. 9).

De overheid begreep dat dit aanbod niet zonder enig houvast tot stand kon komen. Daarom nodigde zij ondersteuningsinstellingen uit om een gezamenlijk ontwikkelings- en ondersteuningsplan op te stellen. Zo ontstond het project PBVE/DAO¹ dat het dag- en avondonderwijs moest ondersteunen bij de organisatorische en onderwijsinhoudelijke realisatie van de PBVE. Het is binnen dit project dat wij als PVE-groep²

in opdracht van het Instituut voor Leerplanontwikkeling (SLO) hebben meegewerkt aan het ontwikkelen van proefmodules en onderzoek hebben gedaan op grond waarvan we een nascholingsaanbod konden ontwerpen.

Het belang van nascholing

De maatregel stelt aan alle betrokken instellingen en hun docenten nieuwe eisen. Wat nieuw is en waar al ervaring mee bestaat, verschilt per type instelling en soms per docent (al naar gelang eerdere werkervaringen). Zo heeft de ene instelling of docent meer ervaring in het werken met laagopgeleide volwassenen dan de andere en verzorgt de ene instelling of docent al veel langer beroepsgerichte opleidingen dan de andere. Maar de combinatie van PBVE-kenmerken betekent voor alle betrokkenen de noodzaak tot vernieuwing. Het gaat om de combinatie van:

- het werken met specifieke groepen laagopgeleide volwassenen
- het verzorgen van beroepsopleidingen in verschillende beroepsrichtingen en in verschillende fasen (oriëntatie, schakeling en kwalificatie), met zowel een theorie- als een praktijkcomponent
- het samenwerken met andere instellingen
- het zo flexibel en efficiënt mogelijk inrichten van het onderwijs, zowel wat de inhoud als de organisatie ervan betreft, enerzijds afgestemd op de beginsituatie, wensen en behoeften van de cursisten en anderzijds afgestemd op vragen van de regionale arbeidsmarkt.

Deze kenmerken hebben niet alleen consequenties op het niveau van het les geven, maar ook op het niveau van management en organisatie. In dit artikel leggen we het accent op het eerstgenoemde niveau, maar – zoals aan het einde van dit artikel zal blijken – zijn samenhangende veranderingen op beide niveaus nodig om kwalitatief goed werk te realiseren.

Voor docenten van algemene vakken die in de beroepseducatie voor laagopgeleide volwassenen gaan werken, betekent dit vaak een hele omschakeling. Ze moeten

- gericht gaan werken vanuit doelgroepkennis
- zich een beeld vormen van de kennis, kunde en wensen van elke cursist

- hun vak toesnijden op eisen van beroepskwalificaties en beroepspraktijken. Daartoe moeten ze
  - kennis nemen van de eisen die beroepsopleiding en beroepspraktijk stellen en die hen niet alleen dwingen tot een andere selectie en ordening van de leerstof, maar ook tot de vertaling daarvan in opdrachten en instructies die aansluiten bij de context van verschillende beroepen
  - in staat zijn zowel groepsgewijs als gedifferentieerd te werken met heterogene groepen
  - een bijdrage leveren aan individuele cursistenbegeleiding.
- En al zijn docenten bevoegd, vakbekwaam, ervaren en enthousiast, voor deze taken zijn ze niet opgeleid.

Eind jaren tachtig hadden de docenten geen voorbeelden, nauwelijks geschikt materiaal en weinig mogelijkheden voor inhoudelijk overleg. Inmiddels is er wel wat gebeurd. In het PBVE/DAO-project zijn proefmodules ontwikkeld voor verschillende vakken en verschillende fases van de opleidingen.³ Zo ontwikkelden wij *Taalwerk*, een oriëntatiemodule Nederlands.⁴ Met de modules werd (voorbeeldsgewijs) tegemoet gekomen aan de vraag naar speciaal voor deze opleidingen ontwikkeld lesmateriaal.⁵

Dat geeft docenten dus al enig houvast. Maar het vertalen van het proefmateriaal naar andere vakken en beroepen blijkt moeilijk en te tijdrovend te zijn voor individuele docenten, zeker omdat de uitgangspunten en achterliggende principes nogal verschillen van waar ze in hun onderwijspraktijk mee vertrouwd zijn. Ze moeten zich een nieuwe werkwijze eigen maken en dat vereist uitwisseling, oefening en overleg. Dat kan plaatsvinden binnen de eigen instelling – al of niet met inschakeling van externe deskundigheid, via personen of publicaties⁶ – maar dat blijkt in de praktijk alleen te lukken als er binnen een school een team van vaste docenten bestaat die gedurende een langere periode gezamenlijk het PBVE-aanbod van zo'n school verzorgen en als aan die docenten extra uren worden toegekend, bij voorbeeld voor:

- de intake van cursisten
- het onderzoeken van beroeps(opleidings)eisen op een bepaald vakgebied

- het ontwikkelen van beroepsgerichte programma's met differentiatiemogelijkheden
- het selecteren en bewerken van leermateriaal
- het zoeken naar geschikte vormen van cursistenbeoordeling
- het begeleiden en volgen van cursisten
- het overleggen over dit alles met collega's.

De gesprekken, interviews, enquêtes en werkbezoeken die wij de afgelopen jaren vanwege de SLO-opdrachten hebben (uit)gevoerd, maakten duidelijk dat de situatie in de meeste scholen niet zo is en dat uitwisseling, oefening en overleg dan dus buiten de instelling zullen moeten plaatsvinden. Dit heeft ons tot de volgende conclusies gebracht:

- bij de PBVE hoort een specifieke werkwijze
- die werkwijze is nieuw voor veel van de betrokken docenten
- die werkwijze valt niet uitsluitend via papier over te dragen
- nascholing kan een belangrijke bijdrage leveren aan het ontwikkelen en overdragen van die werkwijze.

Onderzoek achter het nascholingsontwerp

De opdracht die we in 1990 van de SLO kregen betrof de vraag: hoe moet nascholing eruit zien die vakbekwame docenten voldoende toerust voor dit specifieke werk? Om die vraag te kunnen beantwoorden stelden wij ons dezelfde vragen als een docent die voor het eerst in de beroepseducatie voor laagopgeleide volwassenen gaat werken. Wat betekent het in de praktijk? Wie werkt met wie samen? Wie zijn de cursisten? Waar komen ze vandaan en wat verwachten zij? Wat zijn hun reële kansen? Wat zijn de beroeps(opleidings)eisen waar je naar toe moet werken? Wat zijn de voorwaarden waaronder je dat moet doen? Hoe geef ik deze cursisten het beste les in mijn vak? Is er een plan en is er materiaal? Hoe maak ik een goed programma?

We besloten tot een onderzoek waarin we de volgende stappen zetten.

- 1 We stuurden gebruikers van proefmodule *Taalwerk* een evaluatie-enquête. Daarin vroegen we hen onder andere naar de groepen waarmee ze werkten, de bruikbaarheid van (de verschillende delen van) *Taalwerk*, hun mening

over de uitgangspunten en over voorbeelden van inhoud/didactiek/organisatie waarin die uitgangspunten doorwerken, de manier waarop *Taalwerk* in de groepen functioneerde, situaties in hun werk waarbij *Taalwerk* onvoldoende houvast bood, de 'vertaalbaarheid' van *Taalwerk* naar andere beroepsrichtingen dan de horeca, hun ideeën over nascholing en hun nascholingswensen.

2 We interviewden docenten. We zochten ervaren docenten van algemene vakken op en spraken met hen over de inhoud van hun werk, over hun werkwijze en over de organisatie eromheen. Opvallend was hun aandacht voor cursisten (als groep en individueel), de deskundigheid om vakgebonden vragen te herkennen en de flexibiliteit waarmee ze hun vak concreet wisten te maken binnen verschillende beroepsgerichte opleidingen. Verder vertelden nogal wat docenten dat ze soms heel kort van tevoren horen dat ze een PBVE-cursus moeten gaan geven of dat de cursussen aan wisselende docenten worden toegewezen, terwijl het type cursus waarmee ze ervaring hadden, door een ander wordt overgenomen. Het bleek dat ze weinig tijd hadden voor voorbereiding, overleg en overdracht en zich eraan ergerden dat op deze manier kansen worden gemist voor het opbouwen van deskundigheid en een samenhangend beleid binnen hun school.

3 We inventariseerden het bestaande nascholingsaanbod. Omdat er – zoals gezegd – weinig wordt gepubliceerd en vrijgegeven, waren we aangewezen op folders, catalogi en aankondigingen. We konden ons dus slechts een globaal beeld vormen. Daarin viel op dat het accent ligt op nieuwe ontwikkelingen en op vakoverstijgende thema's, zoals traject-, keuze- en cursistenbegeleiding. Dit zijn belangrijke thema's waarvan onderdelen ook in ons ontwerp zijn opgenomen, maar wat we misten was de samenhang tussen kennis van de kenmerken en doelgroepen enerzijds en het vakgericht toepassen daarvan in een bij dit werk passende werkwijze anderzijds.

4 We formuleerden principes voor goede nascholing. We willen daarmee de discussie over dit onderwerp bevorderen en toewerken naar criteria waaraan onze nascholingsactiviteiten en in de toekomst mogelijk ook die van anderen getoetst kunnen worden.

5 We maakten een analyse van wat een docent

moet weten en kunnen. Hierbij gingen we uit van bevoegde, vakbekwame docenten. Er bestaan geen opleiding en geen specifieke bevoegdheidseisen voor de PBVE en het is ook maar de vraag of dat nodig is. We maakten dus een analyse van de aanvullende eisen die de beroepseducatie van laagopgeleide volwassenen aan docenten stelt.

6 We stelden een eerste ontwerp op en ontwikkelden een eerste voorbeeld van nascholingsmateriaal. We wilden ons ontwerp illustreren in uitgewerkt materiaal voor nascholing. Dat maakt ons ontwerp concreter en heeft een aantal andere voordelen. Nascholingscursisten houden er een overzichtelijke materiaalverzameling aan over. Dat is voor henzelf prettig, maar bovendien een houvast als ze anderen duidelijk willen maken wat de nascholing inhield. Daarnaast biedt schriftelijk materiaal de gelegenheid tot beoordeling voor- en achteraf over uitgangspunten, inhoud en aanpak van de nascholing. Meer over dat materiaal schrijven we in de volgende paragraaf.

7 Tijdens een tweedaagse werkconferentie legden we de uitkomsten van 4 t/m 6 voor aan een forum van deskundigen. We nodigden voor dit forum uitvoerders, ondersteuners, ontwikkelaars en nascholers uit. Op de conferentie legden we hen ons werk voor, werkten met hen voorbeeldsgewijs een dagdeel zoals we in nascholing zouden willen werken en vroegen hen op dit alles in samenspraak te reageren. Bovendien gaven we hen nog een schriftelijke enquête mee over de inhoud van ons concept-ontwerp.

8 We stelden onze concepten bij, ontwikkelden nog vijf voorbeelden van nascholingsmateriaal en schreven de overige hoofdstukken voor de publikatie. De herziene en nieuwe conceptteksten zonden we toe aan de conferentiedeelnemers. We organiseerden daarover nog een bijeenkomst met hetzelfde forum en ontvingen bovendien schriftelijk commentaar. We verwerkten dit alles in de definitieve tekst voor de publikatie *En nu de nascholing...* (Van Alebeek & Krol 1991).

Het nascholingsontwerp: doel en inhoud

Het doel van de nascholing in ons ontwerp is driedelig: de nascholingscursisten

• kennen de specifieke kenmerken van de Pri-

maire Beroepsgerichte Volwasseneneducatie (haar achtergronden, doelgroepen en organisatie) en haar werkwijze (gericht op individuen binnen groepen, beroepsgericht, efficiënt en flexibel)

- weten wat deze kenmerken betekenen voor hun handelen als docent in de praktijk
- zijn in staat de consequenties van deze wetenschap zodanig in hun praktisch handelen te integreren dat zij hun vakkennis optimaal kunnen inzetten ter vergroting van de kansen van cursisten op de arbeidsmarkt in de ruimste zin.

Het nascholingsontwerp bestaat uit vier blokken.

- *Bouwstenen voor educatief ontwerpen in de PBVE (BEO)* In dit blok komen alle bouwstenen aan bod waarover een docent moet beschikken die een educatief ontwerp maakt voor PBVE-groepen. De nascholingscursisten krijgen informatie over educatief ontwerpen – een aanpak waarin bewust en creatief gebruik gemaakt wordt van vakkennis bij het ontwerpen van cursussen en lessen – en worden van daaruit bij elk thema gestimuleerd tot reflectie op hun eigen ervaringen en handelen in de praktijk. Zij krijgen opdrachten aangeboden die hen in staat stellen de vaardigheden te oefenen die zij nodig hebben om hun lespraktijk waar gewenst te veranderen.
- *Een vakspecifieke uitwerking in PBVE-lessen (VU)* In dit blok ontwerpen de nascholingscursisten zelf een lessenserie op hun eigen vakgebied voor een concrete groep. Ter voorbereiding daarop biedt dit blok drie niet-vakspecifieke thema's, namelijk 'Vakoverstijgende doelen in de PBVE', 'Nederlands als instructietaal' en 'Criteria voor het beoordelen van een ontwerp'.
- *De PBVE-doelgroepen (PD)* In dit blok gaat het om kennis van de nascholingscursisten van de doelgroepen en van de op die groepen afgestemde werkwijze. Centraal staat de vraag wat inzicht in kenmerken van doelgroepen en -cursisten (algemeen en in relatie tot specifieke vakgebieden) en in het leren van laagopgeleide volwassenen betekent voor het handelen van docenten in de praktijk. Ook komen beelden en normen van PBVE-cursisten en -docenten over scholing en werk aan de orde.
- *De PBVE-maatregel (PM)* Dit blok betreft de achtergronden en inhoud van de PBVE-maatregel en haar consequenties in de praktijk, met name

op het organisatorische vlak. In dit blok wordt ingegaan op belangrijke ontwikkelingen sinds de invoering van de PBVE, op de rol van de verschillende instellingen die erbij betrokken zijn en op de belangrijkste termen die in de PBVE-wereld worden gebruikt.

Elk blok bestaat uit een aantal thema's. We kunnen hier niet alle thema's toelichten, maar geven bij wijze van voorbeeld een overzicht van de thema's waaruit het blok 'Bouwstenen voor educatief ontwerpen (BEO)' bestaat:

- de beginsituatie van PBVE-cursisten
- verzamelen van beroeps(opleidings)eisen
- formuleren van cursus- en lesdoelen
- vinden, beoordelen en bewerken van materiaal
- verzamelen en ordenen van (beroeps)contexten en ideeën
- kiezen van werkvormen
- differentiëren
- vormen van cursistenbeoordeling
- uitwisselen en bekendmaken van PBVE-ontwerpen.

Bij het ontwerp hoort ook nascholingsmateriaal: bij elk blok een blokinleiding en bij elk thema een themamap. In *En nu de nascholing...* hebben we zes voorbeelden van dergelijk nascholingsmateriaal opgenomen. Een blokinleiding biedt een introductie op het onderwerp van het blok, dat wil zeggen dat duidelijk gemaakt wordt wat met het onderwerp bedoeld wordt én waarom het onderwerp van belang is voor de docenten. Verder geeft een blokinleiding toelichting op de keuze en samenhang van thema's die in dit ontwerp deel uitmaken van het blok. De themamappen beginnen met een 'samenvattende beschrijving' en bestaan verder uit een basistekst, een aantal verschillende opdrachten (waarbij op de linkerbladzijden teksten worden aangeboden: een citaat uit de literatuur, een uitspraak van een cursist, een praktijkverhaal van een docent, een voorbeeld van leermateriaal of iets dergelijks) en literatuurverwijzingen.

De themamappen moeten gezien worden als halfopen materiaal:

- de uitkomsten van de meeste opdrachten staan niet vast
- uit de opdrachten kan een keuze worden gemaakt

- het materiaal op de linkerbladzijden kan gebruikt worden met gewijzigde opdrachten
- de opdrachten kunnen gebruikt worden bij materiaal dat cursisten zelf inbrengen
- nascholingsdocenten of -groepen kunnen er zelf opdrachten aan toevoegen. Het halfopen karakter van het materiaal biedt ruimte voor een actieve inbreng van nascholingscursisten en stimuleert hen daar ook toe. In *En nu de nascholing...* geven we nog een aantal aanwijzingen voor didactische beslissingen waarmee nascholingsdocenten de actieve inbreng van cursisten kunnen vergroten. Bovendien geven we tips voor het zelf ontwikkelen van nascholingsmateriaal, voor het werken met nascholingsmateriaal en voor de afronding van nascholingscursussen.

Van het ontwerp naar een cursus

We besluiten dit artikel – als illustratie van wat we hiervoor hebben beschreven – met een voorstel dat we aan een PBVE-team hebben gedaan dat ons om een nascholingscursus vroeg. Het gaat om een team dat voortkomt uit een instelling voor vormingswerk die onlangs is gefuseerd met een dag- en avondschool. Als team van zo'n twintig docenten vormen zij nu binnen die school de afdeling die verantwoordelijk is voor alle beroepsgerichte cursussen voor laagopgeleide volwassenen.

De vraag die we kregen, ging vergezeld van de onderstaande selectie van thema's uit ons nascholingsontwerp dat de teamleden al op eigen initiatief hadden bekeken. We zijn gaan praten met vertegenwoordigers van het team. In die gesprekken hebben we ons een beeld gevormd

---

BEO.3	Formuleren van cursus- en lesdoelen
VU.1	Vakoverstijgende PBVE-doelen
PD.1	Kenmerken van PBVE-doelgroepen en PBVE-cursisten
PD.3	Beelden en normen over scholing en arbeid
PD.4	Kenmerken van de PBVE-werkwijze
PM.1	De samenwerkende instellingen in de PBVE
PM.2	Kenmerken van de PBVE-onderwijsorganisatie

---

van de geschiedenis en de huidige situatie van het team. We hebben vragen gesteld over de positie van het team binnen de organisatie; communicatie- en informatielijnen binnen het team, binnen de scholengemeenschap en met derden; beelden, ervaringen en voorkeuren vanuit de geschiedenis van het team; aanbod en doelgroepen, veranderingen daarin en de waardering daarvan; deskundigheden en onzekerheden in het team met betrekking tot hun dagelijks werk; toekomstbeelden.

Toen we deze informatie hadden en wisten dat er tweedaagse scholing kon komen, hebben we met de teamleden hun eerste themakeuze en de doelen van de nascholing besproken. Op basis daarvan deden we een programmavoorstel. Als *doel* van de nascholing is geformuleerd: door reflectie op de positie en het werk van het team komen tot een zo groot mogelijke en zo veel mogelijk gedeelde helderheid over de kenmerken en sterke kanten van het eigen werk. Het motto van de cursus luidt: 'weet wat je werk waard is en presenteer het ook als zodanig'. Er staan drie thema's op het *programma*:

- analyse van de communicatielijnen van het team (binnen en buiten de scholengemeenschap)
- analyse van kenmerken van docenten en doelgroepen/cursisten
- formuleren van kenmerken en sterke kanten van het PBVE-werk.

De scholing begint met een schets van de samenhang tussen aanbod, context en organisatie, gezien vanuit een docent. Dat maakt het kader duidelijk waarbinnen we de drie programmathema's zullen uitwerken. Bij het eerste thema onderscheiden we feiten en strategieën: feiten wat betreft interne en externe contacten en invloeden en strategieën die van belang zijn voor verbetering van het werk en een sterke presentatie van het werk. Bij het tweede thema gaat het om de vraag welke kenmerken van docenten en doelgroepen of cursisten relevant zijn voor het les geven. Uitkomsten van het werken aan de eerste twee thema's vormen de basis voor het derde thema. Bij het werken aan dat derde thema kiezen we taal als invalshoek om luchtfietsen te voorkomen. Voor die keuze hebben we – buiten het feit dat het ons eigen vak is – verschillende redenen:

- Nederlands is een vak in alle PBVE-cursussen
- het talig functioneren van cursisten speelt een belangrijke rol in de opleiding, in hun dagelijks leven én in hun toekomstige beroepspraktijk. Ook studievvaardigheden en sociale vaardigheden hebben belangrijke talige componenten
- Nederlands is de instructietaal die docenten gebruiken, waarbij ze rekening moeten houden met het feit dat dat niet ieders moedertaal is en dat de vaktaal in een beroepsopleiding voor niemand dagelijks taalgebruik is
- rond geletterdheid speelt zich een voor de PBVE cruciale discussie af: hoe om te gaan met de veelal schoolse eisen aan geletterdheid in de opleiding die – soms hemelsbreed – verschillen van de eisen die beroepspraktijken aan geletterdheid stellen?

Bij voorbaat staat vast dat deze tweedaagse scholing een eerste stap zal zijn. Bij het derde thema worden ook conclusies getrokken in verband met verdere deskundigheidsontwikkeling. Verder zullen de resultaten van deze scholing uitgewerkt moeten worden naar lesniveau en naar de verschillende vakgebieden. Bovendien zijn er mensen in het team die graag een 'schrijfpracticum' willen zodat ze in staat zijn zelf een aantal artikelen over hun werk te schrijven.

Tot slot

In het dag- en avondonderwijs en in de beroepseducatie bestaat nauwelijks een traditie in nascholing en docenten hebben of krijgen weinig tijd om zich verder te scholen. Maar het is ook bekend dat uitvoerende onderwijsinstellingen de komende jaren te maken zullen hebben met meer geld en meer verantwoordelijkheid voor de deskundigheidsontwikkeling van hun docenten. Ze zullen jaarlijks een scholingsplan voor het eigen personeel moeten opstellen. Dat is een van de redenen waarom wij ons nascholingswerk in boekvorm hebben gegoten.⁷

Nu het nascholingsontwerp en voorbeelden van materiaal er liggen, willen we natuurlijk niets liever dan er zelf mee gaan werken.⁸ Het kan dienen als basis voor 'nascholing-op-maat': nascholing waarvoor afspraken over

inhoud, doelstellingen, aanpak en organisatie voortkomen uit een optimale afstemming van wat nascholingbieders kunnen bieden op wat nascholingvragers vragen, rekening houdend met de tijd die voor de nascholing beschikbaar is. De hier als voorbeeld van zo'n 'nascholing-op-maat' beschreven cursus zal in november plaatsvinden. Graag schrijven we in een later nummer van *Moer* nog eens over hoe het met deze nascholing – en met andere nascholingen op basis van ons ontwerp – is afgelopen. Intussen hopen we dat *En nu de nascholing...* instellingen en docenten ondersteuning biedt bij het formuleren van nascholingsplannen en bovendien hen en anderen stimuleert tot een publieke discussie over inhoud en kwaliteit van nascholing.

Noten en literatuur

- 1 Het project PBVE/DAO is een samenwerkingsverband van de Vereniging van Besturen Volwasseneneducatie, de VAN, en het Instituut voor Leerplanontwikkeling, de SLO te Enschede.
- 2 PVE staat voor Projekt Volwassenen Edukatie. De PVE-groep is verbonden aan het Instituut voor de Lerarenopleiding (ILO) van de Universiteit van Amsterdam en houdt zich bezig met nascholing, onderzoek en advisering ten behoeve van docenten in de basiseducatie en in de primaire beroepseducatie voor volwassenen.
- 3 Deze proefmodules, alsmede de *Catalogus Volwasseneneducatie 92* waarin een beschrijving van alle SLO-publikaties op dit gebied te vinden is, zijn te bestellen bij de SLO, Afdeling Voorlichting, Postbus 2041, 7500 CA Enschede, tel. 053: 84 05 00.
- 4 *Taalwerk* is voorbeeldmatig uitgewerkt naar de horeca en bestaat uit een *Moduulbeschrijving en handleiding voor de docent*, een *Werkboek voor de cursist* en een *Leesboek voor de cursist* (Krol e.a., 1989).
- 5 Veel van de proefmodules, waaronder *Taalwerk*, zijn inmiddels ook door de Stichting IVIO uitgegeven in een bewerkte versie voor secretariael-administratieve opleidingen (besteladres: IVIO, Postbus 37, 8200 AA Lelystad, tel. 03200: 7 64 11).
- 6 Bruikbaar zijn bij voorbeeld twee Begeleidingsreeks-publikaties van de SLO: *En nu de*

praktijk... (Welten-Van der Valk & Jaarsma 1991) en *En nu de cursist...* (Nies 1991) over de invulling en organisatie van de praktijkcomponent en over cursistenbegeleiding als twee belangrijke kenmerken van de PBVE-werkwijze.

7 Een andere reden is dat er over nascholing weinig in het openbaar wordt geschreven. Een van de redenen kan zijn dat het vrijgeven van materiaal en evaluaties wordt beschouwd als een verzwakking van de eigen positie op de vrije nascholingsmarkt. Dat mag zo zijn, maar het is nadelig voor inhoudelijke ontwikkelingen op onderwijsgebied.

8 Wij verzorgen nascholing op verzoek. Zowel uitvoerende en coördinerende instellingen als teams en individuele docenten kunnen zich met nascholingsvragen op het gebied van volwasseneneducatie tot ons wenden:

Instituut voor de Lerarenopleiding UVA

t.a.v. PVE-groep

Herengracht 256

1016 BV Amsterdam

tel. 020: 525 47 07.

Van Alebeek, Franca & Tineke Krol, *En nu de nascholing...* Een nascholingsontwerp voor PBVE-docenten in het dag- en avondonderwijs en daarbuiten. Enschede, SLO, 1991.

Krol, Tineke e.a., *Taalwerk*. Oriëntatiemodule Nederlands voor de PBVE, voorbeeldmatig uitgewerkt naar de horeca. Enschede, SLO, 1989.

Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen & ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, *Beroepseducatie volwassenen*. Notitie primaire beroepsgerichte volwasseneneducatie. Den Haag, Staatsuitgeverij, 1987.

Nies, Anca, *En nu de cursist...* Cursistenbegeleiding in de PBVE-opleidingen in het dag- en avondonderwijs. Enschede, SLO, 1991.

Welten-Van der Valk, Monique & Ria Jaarsma, *En nu de praktijk...* De praktijkcomponent in de PBVE-opleidingen in het dag- en avondonderwijs. Enschede, SLO, 1991.

RECENSIE

Els Schellekens & Heleen van der Straaten: Een nieuwe taaldidactiek voor de basisschool

---

Nijmeegse werkgroep taaldidactiek, *Taaldidactiek aan de basis*. Wolters-Noordhoff, Groningen, 1992, 4e druk, 454 blz. f 78,50

Het nieuwe handboek *Taaldidactiek aan de basis* heeft, zeker in vergelijking met de vorige druk uit 1986, een rustige en overzichtelijke lay-out. De leesbaarheid heeft op het eerste gezicht sterk gewonnen met het minimaliseren van verwijzingen naar andere hoofdstukken en paragrafen. Dit keer is ook een register opgenomen en een rubriek 'Verder lezen' na ieder hoofdstuk. Nieuwe hoofdstukken zijn die over leesbevordering en spelling. Die over 'Thematisch taalonderwijs' en 'Schoolwerkplan, onderwijsleerpakketten, toetsen en taalonderwijs' zijn verdwenen. Het hoofdstuk 'Begeleiding van continue taalontwikkeling' maakte plaats voor 'Taal bij kleuters'. Het onderwijs aan allochtone kinderen is in de hoofdstukken geïntegreerd.

De verantwoording bevat een overzicht van hoofdstukken en auteurs. Voor de pure leek een willekeurige lijst met namen, bij ingewijden kruipt er wellicht een wenkbrauw lichtelijk omhoog: Goh, Ludo Verhoeven over aanvankelijk lezen. Was die niet gelieerd aan *Veilig leren lezen*? En Aarnoutse over voortgezet lezen: hij is toch de genius achter een begrijpend leesmethode? Nadere bestudering van het boek leert dat hier inderdaad een probleem ligt. Soms is onvoldoende afstand bewaard. Een zwak punt in een boek dat juist uitmunt door een sterke auteurskeuze wat deskundigheid betreft.

Mede door de veelheid aan auteurs is het